

(2) Un català *espluga freta* (corresponent a SPELÚCA FRACTA 'cova trencada'), interpretat després com *espluga freda*, quan l'adjectiu *freta* caigué en desús.

(3) Un nom de persona, *SPANUFREDA, sens dubte d'origen germànic, que apareix en antics documents com a nom d'un propietari rural de la zona.

D'aquestes tres possibilitats ens inclinàvem per la tercera.

(1) A primera vista, sembla clar que tinguem aquí el substantiu *espluga* 'caverna', 'gran balma', que ha estat ben usual en català i resta ben viu en moltes comarques de Catalunya, molt vigorós sobretot a la zona del Segre mitjà i del Cardener (DECat II, 685b5). Pel que fa a la segona part del nom, l'adjectiu català *fred* s'adiu bé amb la realitat geogràfica del lloc: l'obaga per on baixa el barranc d'Esplugafreda és fresca i ombrívola fins i tot els dies més calorosos de l'estiu. És clar que hauríem de suposar que l'adjectiu no s'aplica a l'espluga mateixa: les coves donen sensació de frescor a l'estiu i de calor a l'hivern, per contrast amb el temps exteriors. En tot cas, el que seria *freda* seria la rogalia de la cova, on apareixen les cases disperses del poble.

(2) Acollint-nos a la solució romànica basada en el substantiu *espluga*, queda encara el dubte de si estem davant *freda* (< FRIGIDA) o de *freta* (< FRACTA). I de fet, l'accident geogràfic que potser crida més l'atenció en arribar a Esplugafreda pel camí de Tremp, és un enorme abric rocós que anomenen *Cova d'Urso*. No és pròpiament una balma, però l'amuntegament de terra i pedres que s'hi veu adossat a la paret de l'abric pot haver induït la imaginació popular a creure que es tractava d'una antiga cova, l'entrada de la qual hagués estat tapada per una esclavissada de pedres o per l'esfondrament del sostre. Geològicament, no ens sembla això fins on podem judicar-ho els que som llecs en aquesta ciència. La pedra, de conglomerat, és ben segura. Però la realitat lingüística, basada en la llibertat dels parlants, no té per què coincidir amb la realitat geològica.

(3) Malgrat l'aspecte en aparença transparent del nom, hi ha raons per a desconfiar d'una possible etimologia basada en el substantiu català *espluga* 'cova' unit a l'adjectiu *freda*. La primera raó és que aquest topònim es pronuncia com una totalitat i no s'acostuma a fer pausa entre els dos elements del compost; mai tampoc passa a abreujar-se en *Espluga*. D'altra banda, caldria preguntar-se a quina *espluga* fa referència: al poble veí d'Espluga de Serra hi ha realment una gran cova on pot soplujar-se un ramat sencer d'ovelles. Però a Esplugafreda els informants parlen tant sols de l'existència d'un avenc que anomenen *Lo Graller* al qual únicament en data recent hi han pogut deval·lar espeleòlegs ben experimentats. Les enquestes recullen també l'existència del *Forat de les Olles* i d'uns forats anomenats *Los Botets*, dels quals surt aigua calenta quan ha de ploure. Hi queda encara un gran abric rocós, la *Cova d'Urso*, en un indret obac del curs superior del barranc d'Esplugafreda. No tenim constància de cap indret del terme que sigui denominat l'*Espluga*.

La desconfiança en la transparència del topònim es reafirma quan trobem en un document de l'any 913 un lloc anomenat «terra de *Spanufreda*», que podria coincidir amb la localització de l'actual Esplugafreda: «ego Albaricus uobis entori meo domno Mirone per hanc scripturam uindo uobis illa parte in ipsa terra in castro Arinio in uilla qui dicitur Sancta Candida; --- de oriente infrontat in terra de *Spanufreda*» (a. 913, SerranoS., *DHRbga.*, p. 303).

En efecte fou un NP freqüent en aquesta rogalia com ens ho mostra el Cartulari d'Alaó ara publicat per l'erudit Corral. *Spanufreda* apareix en els documents 93 i 98 del *Cartoral d'Alaó*, la variant *Espanufreda* en el 97 i 98 i *Espinafreda* en el n.º 9. 838: «ego iam dictam *Spinafreda*» (Corral, *Cart. Alaón*, 9, 12); 838: «Ego *Spinefredes* --- vindo --- villam; est ipsa villa infra valle Urritense castello quod dicitur Torocone, iusta serra quod dicitur Croces» (Corral, *Cart. Alaón*, 9, 1); 838: «a me *Spanefredes receptum*» (Corral, *Cart. Alaón*, 9, 10); 838: «Signum (signo) *Spanefredes*» (Corral, *Cart. Alaón*, 9, 30). L'element germànic -FRITHU es troba en l'obra de Förstemann 220 vegades en noms masculins, 46 en noms femenins. Res d'estrany, per tant, que tinguéssim aquí un antic nom personal modificat per etimologia popular. X. T.

[Segurament hi havia raó, com veu Terrado, per desconfiar de l'aparent, i quasi òbvia, explicació d'*Esplugafreda* com un compost d'*espluga* 'balma'. La vida secular no ha estat indulgent per aquest pobre llogaret muntanyenc: tots els masos i cases abandonats, els corrals i refugis i tota la vida pastoral arruïnada i esborrada. D'aquí la sospita que sota aquest nom bastant transparent s'oculti un NP. El que assenyala ell és realment suggestiu, almenys; fins seductor. SPANUFRED, -FREDA és un NP germànic ben conegut i ell ens dona la prova que fou molt usual en aquesta comarca de la Ribagorçana; p. ex., a la *valle Urritense*, la d'Orrit, que és allí sota.

Caldria, però, que els sons s'haguessin alterat en un grau extraordinari: -l- afeigida (*Spl-*), i -nu- canviat en -ga-: alguna contaminació com la de SPINA (var. *Spinafreda* 838 etc.); i sobretot la d'*espluga*. Però si evitem la seducció de l'*espluga* viva, palpable, no caiguem en la d'un NP semblant. Ell busca moltes raons per justificar aquesta preferència: diu en el (3) que «es pronuncia com una totalitat!» Com a totalitat es pronuncien els NLL compostos: *Casanova*, *Castellbò*, *Montesclado*, *Montserrat*, *Castellolí*, *Vilella-Alta*... Restaria més natural, menys rebuscat, admetre que és un compost *Espluga-freda* com *Espluga Calba*, *Espluga Fonda*: no es deixi enganyar per les convencions ortogràfiques! Pot ser realment *Espluga + freda* com ho raona ell també en el paràgraf (1).

Però és que hi ha l'explicació millor: *Espluga freta* (FRACTA) (2), amb intervenció molt més lleu de l'etim. pop.: segons un tipus toponímic repetidíssim *Pena-freta* (> *Prenafeta*), *Torrofeta* (< *Torrefreta*, FRACTA), *Bicfret*, *Montfret*, que hom ortografia falsament -fred (veg. aquests articles).

Doncs, tot considerat, realment és ben versemblant